

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 14 (Şubat/February 2024), s. 102-127.

Geliş Tarihi-Received: 03.12.2023

Kabul Tarihi-Accepted: 17.02.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1398413

Ali Rızâ'î'nin Bursalı Tâlib'in Şiirlerine Yaptığı Tahmîsler*

Ali Rızâ'î's Tahmîses on the Poets of Bursalı Tâlib

İbrahim Halil TUĞLUK**

Neslihan DOKUMACI***

Öz

Bursa; Osmanlı'nun önemli siyasi, sosyal, ticaret ve sanat merkezlerinden biridir. Bursa'nun bu rolü tarihî süreç içinde inişli çıkışlı bir seyir takip etmekle birlikte sanat ve şiir merkezi olma vasfını hep sürdürmüştür. Köklü geçmişi ile tarih ve kültür şehri olan Bursa, Evliya Çelebi'nin beş kez ziyaret ettiği, manevi iklimi ile büyük âlim ve din adamlarının yetiştiği ruhanî bir şehirdir. Bursa klasik edebiyatın önemli birçok şahsiyetini yetiştirmesiyle edebiyat tarihi açısından da önemli bir yere sahiptir. Emir Sultan, Ahmed-i Dâî, Süleyman Çelebi, Ahmet Paşa, Lâmiî Çelebi, Üftâde, İsmail Belîğ ve İsmail Hakkı Bursevî gibi Bursa'da yetişen şahsiyetler ve şairler Bursa'nun manevi atmosferi ve şairler şehri olması noktasında elbette bir fikir verir. Bundan dolayı Bursa'da yetişmiş şairlerin Osmanlı coğrafyasına edebî etkisi bakımından ele alınması ehemmiyetlidir. Bu etkinin güzel örneklerinden biri de Ali Rızâ'î'dir.

Ali Rızâ'î Efendi, 18. yüzyılda, Osmanlı kültüründe yetişmiş, Osmanlı aydınının son dönem ilmiye sınıfına mensup şairlerdendir. Diyarbakır'da doğup Balkanlar'da Yenişehir Fener'de uzun yıllar müderris olarak görev icra eden Ali Rızâ'î Efendi'nin Divan'ı ve tahmîslerini içeren bir mecmuası vardır. Bursalı Tâlib ise 17. yüzyılın sonu ile 18. yüzyılın başında yaşamış Divan sahibi bir şair olup şiirlerinde, yaşadığı yüzyılın edebî özelliklerini şiirine de yansıtmıştır. Nâbî ile aynı dönemde yaşamış olan şairin şiirlerinin muhtevası ve üslubu göz önünde bulundurulduğunda Hikemî üsluba mensup olduğu söylenebilir.

Ali Rızâ'î, Osmanlı coğrafyasında farklı yüzyıllarda ve farklı şehirlerde yaşamış olan şairlerin şiirlerine tahmîsler yapmıştır. Kendi türünde nadir bir örnek teşkil eden Tahmîsler Mecmuası'nda, şairin Bursalı Tâlib'in on dokuz gazeline yazdığı tahmîsler vardır. Bir şairin şiirlerine bu kadar fazla tahmîs yazılması, bir taraftan Tâlib'in etkisini, diğer taraftan şairler arası münasebetleri göstermesi açısından önemlidir. Şairlerin coğrafya ekseninde etkileme/etkilenme hususu da bu noktada dikkat çeken bir diğer konudur.

Bu çalışmada, Ali Rızâ'î'nin Bursalı Tâlib'in şiirlerine yaptığı tahmîsler; metin, zemin şiir ve yapılan tahmîsler bağlamında değerlendirilecektir. Şiirlerin metinleri verilecek, şiirlerinin muhtevası ve şekil özellikleri tablolar yardımıyla ele alınacaktır.

* Bu çalışma, "Bursa'nın Edebiyatı/Edebiyatın Bursa'sı Bilgi Şöleni"nde düzenlenen sempozyumda bildiri olarak sunulmuştur.

** Prof. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: itugluk@adiyaman.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2920-0607.

*** Doktora öğrencisi, e-posta: dokumacineslihan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4233-5664.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Türk edebiyatı, Bursalı Tâlib, Ali Rızâ'î, mecmua, tahmîs.

Abstract

Bursa; It is one of the important political, social, trade and art centers of the Ottoman Empire. Although this role of Bursa has followed a course of ups and downs throughout the historical process, it has always maintained its quality as a center of art and poetry. Bursa, a city of history and culture with its deep-rooted past, is a spiritual city visited by Evliya Çelebi five times and where great scholars and clergy were raised with its spiritual climate. Bursa also has an important place in the history of literature by raising many important figures of classical literature. Personalities and poets who grew up in Bursa, such as Emir Sultan, Ahmed-i Dâî, Süleyman Çelebi, Ahmet Pasha, Lâmiü Çelebi, Üftâde, İsmail Belîğ and İsmail Hakkî Bursevî, certainly give an idea about the spiritual atmosphere of Bursa and its status as a city of poets. Therefore, it is important to consider the poets who grew up in Bursa in terms of their literary impact on the Ottoman geography. One of the good examples of this influence is Ali Rızâ'î.

Ali Rızâ'î Efendi is one of the poets who grew up in the Ottoman culture in the 18th century and belonged to the late scholar class of the Ottoman intellectuals. Ali Rızâ'î Efendi, who was born in Diyarbakır and worked as a professor at Yenişehir Fener in the Balkans for many years, has a journal containing his Divan and tahmîs. Tâlib from Bursa was a Divan poet who lived at the end of the 17th century and the beginning of the 18th century, and he reflected the literary characteristics of the century he lived in in his poems. Considering the content and style of the poet's poems, who lived in the same period as Nâbî, it can be said that he belonged to the Hikemî style.

Ali Rızâ'î made comparisons to the poems of poets who lived in different centuries and different cities in the Ottoman geography. In Tahmîsler Journal, which is a rare example of its kind, there are tahmîs written by the poet on nineteen ghazals of Tâlib from Bursa. The fact that so many tahmîs are written on a poet's poems is important in terms of showing, on the one hand, the influence of Tâlib and, on the other hand, the relations between poets. Another issue that draws attention at this point is the influence/being influenced by poets on the axis of geography.

In this study, Ali Rızâ'î's interpretations of the poems of Tâlib from Bursa; The text will be evaluated in the context of the background poetry and the predictions made. The texts of the poems will be given, and the content and formal features of the poems will be discussed with the help of tables.

Keywords: Classical Turkish literature, Bursalı Tâlib, Ali Rızâ'î, journal, tahmîs.

Giriş

Bursa, tarihi süreçte Osmanlı'ya payitaht, maneviyat büyüklerine hânkâh, sanat ve ticaret erbabına pazar, şiir erbabına şiir meclisi görevini üstlenmiştir. Tanpınar'ın ifadesiyle bağrında üçüncü bir zamanı yaşayan Bursa (Tanpınar, 2016, s. 104) yetiştirdiği önemli şahsiyetlerle de zamanın ötesine sesini bu zamanla birlikte aksettirebilmiş bir şehirdir. Bursa; Edirne ve İstanbul'un yanı başında devleti her anlamda büyük bir imparatorluğa götüren sadık, ruhanî bir emanetçi gibi görev ifa etmiştir. Her biri ayrı bir çalışma konusu olan bu zengin kültürün dili şiirdir. Şiirde Bursa, Bursa'da şiir; şairin dilinde Bursa ya da Bursa'da şair kendi içinde zenginlik barındıran birer hazinedir. Bursa'yı anlamak ve anlatmak için Bursa'nın bu boyutunu bütün yönleriyle ortaya çıkarmak gerekir. Kaynaklarda İstanbul'dan sonra en çok şair yetiştiren şehrin Bursa olduğu ifade edilir (İsen, 1997, s. 70).

Bursa Vefayetnamelerinde Bursalı 274 şairin biyografisine yer verilmiştir. Bunlar arasında Divan sahibi şairler de vardır: *Bursalı Ahmet Paşa*, *Bursalı Cenânî ve Bursalı Tâlib*. (Atlansoy, 1998, s. 139-140). Başlangıçtan günümüze değin eser vermiş Bursalı şairlerin başlıcaları şunlardır: "*Süleyman Çelebi (1351[?]-1422)*, *Atâî / Ahî Çelebi (?-1438)*, *Murâdî / Murat II (1402-1451)*, *Ahmet Paşa (?-1496/97)*, *Gammî (?-1497)*, *Ahmed-i Dâî (XIV. / XV. yüzyıl)*, *Cemâlî (XV. yüzyıl)*, *Duâyî (XV. yüzyıl)*, *Nakkaş Sâfi (XV. yüzyıl)*, *Kutbî Çelebi (XV. yüzyıl)*, *Lamiî (1472-1532)*, *Gazâlî / Deli Birâder (?-1535)*, *Derûnî (?-1535)*, *Bursalı Rahmî*

(1514-1567), Cenânî (?-1595), Bursalı Ulvî (XVI. yüzyıl), Levnî (XVI. yüzyıl), Celilî (XVI. yüzyıl), Cünûnî Ahmet Dede (?- 1620), Kânî (?-1644), Selîsî / Baldırzâde Mehmet Efendi (?-1650), Resmî (?-1666), Ârif Çelebi (? -1677), Bursevî (?-1679), Sebzî Mehmet Efendi (?-1679), Nâzik Abdullah Efendi (?-1686), Niyazi Mısrî (1618-1694), Bursalı Tâlib (?-1707), Emînî (?-1718), İsmail Hakkı Bursevî (1652-1728), İsmail Belîğ (1668- 1729), Hasip Ahmet Efendi (?-1752), Abdülkadir Necîb Efendi (1703-1787), Bursalı Hâtif (XVIII. yüzyıl), İffet Mehmet Efendi (?-1842), Zâik Efendi (1793-1852), Eşref Paşa (1819-1894), Hilmi İstevan Efendi (1865-?), Mehmet Şemsettin Efendi (1867-1936), Şâdî (1917-?).”

Tahmîsler Mecmuası'nda Ali Rızâ'î'nin Bursalı Tâlib'in şiirlerine yaptığı tahmîsleri yer almaktadır. Birçok özelliğinin yanında mecmualar bu bağlamda da önemlidir. Çünkü mecmualar, klasik edebiyat araştırmalarında metin tenkidi, metin çevirisi, metin tahlili, metin şerhi, mukayeseli çalışmalar; tür, şekil ve vezin gibi farklı alanlardaki çalışmalarda yardımcı birer kaynaktır (Köksal, 2012, s. 411-431).

Tahmîsler Mecmuası'nda yer alan tahmîslerin tamamı Ali Rızâ'î'ye aittir. Ali Rızâ'î'nin Tahmîsler Mecmuası'nda şiirlerine hâkim olan anlatı ve muhteva hikemîyattır. Etkisinde kaldığı şair de doğal olarak Nâbî'dir. Şiirlerinin çoğunda Nâbî'nin ve hikemî tarzın izlerini görmek mümkündür. Nâbî dışında Bâkî, Nedîm, Kânî gibi önemli şairler ile eserlerini istinsah ettiği Molla Câmî, Akovalı-zâde Hâtem Efendi gibi zirve şahsiyetlerin eserlerinden konu ve üslup bakımından da etkilendiği söylenebilir.

1. Türk Edebiyatında Tahmîs

Klasik Türk edebiyatında bendlerle kurulan nazım şekillerinden biri olan tahmîs'in kelime anlamı beşleme, beşli hâle getirme demektir. Önceden beyitlerle yazılmış manzumenin her beytinin önüne aynı vezin ve kafiye, anlamca da uyacak şekilde üçer mısra eklenerek muhammes haline getirilmesine tahmîs etme, ortaya çıkan muhammese de tahmîs adı verilir. Bir edebiyat terimi olarak muhammes, kaynaklarda çoğunlukla musammatlar bazen de beşliler genel başlığı altında, bendlerden oluşan nazım şekli olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir (Erdoğan, 2002, s. 10).

Şairler; devlet büyüklerinin, meşhur şairlerin gazellerine, bazen de kendi gazellerine tahmîsler yazmışlardır. Her bir zemin şiire tahmîs yazılması tıpkı nazire geleneğinde olduğu gibi özenme ya da meydan okuma anlamını da taşımaktadır. Yapılan tahmîsler genellikle tahmîs olarak ya da tahmîs edilen gazel şairinin ismiyle birlikte anılır. Şairlerin kendi gazellerine yazdıkları tahmîsler ise “*tahmîs-i gazel-i hod*” başlığı altında yer alır. Son bendde şairlerin mahlasları bulunur. Tahmîsin kafiye düzeni şöyledir: aaa (aa) bbb (ba) ccc (ca) ... (İpekten, 2013, s. 100).

Tahmîs edebiyatımızda çok kullanılan bir musammat¹ çeşididir. Tahmîsler çoğunlukla gazel nazım şeklindeki şiirlerde her beytin önüne üçer mısra ilavesiyle oluşturulur. Nitekim Bursalı Tâlib'e yazılan tahmîslerin yer aldığı mecmûada da aynı durum söz konusudur. Tahmîslerin şairler arasında bir meydan okuma, kendini ispatlama, adını önemli şairler arasına yazdırma gibi hususlarla ilgisinin olduğu aşikârdır. Ayrıca tahmîs türünde eserlerin yazılması şairlerin etkilenmelerini, sanat camiası içindeki konumunu da belirginleştirir. Bu yönüyle tahmîslerin varlığı edebiyatımız açısından oldukça değer taşımaktadır.

¹ Klasik Türk edebiyatında musammat mecmuaları üzerine yapılan bazı çalışmalar için bk. (Direkli, 2022); (Efe; 2022); (Kaplan ve Efe, 2021); (Kaplan ve Efe, 2023); (Özdaş, 2022); (Öztürk, 2019); (Yazar, 2013).

2. Ali Rızâ'î'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri

Ali Rızâ'î'nin hayatı ile ilgili bilgiler başta *Dîvân'ı* olmak üzere özellikle Diyarbakır ile ilgili kaleme alınmış bazı biyografik eserlerde karşımıza çıkmaktadır. 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılın başında yaşamış olan Ali Rızâ'î, 1178/1764 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. Ali Rızâ'î'nin babası Şeyh Ahmed Ağa validesi ise Kadr-i Şâh Hanım'dır.

Diyarbakır'da iyi düzeyde bir medrese tahsili gören Ali Rızâ'î, Yenişehir Fener Kasabası'nda 70 sene boyunca müderrislik yaparak ilim neşriyle uğraşmış ve burada yüzlerce talebenin yetişmesine vesile olmuştur. Müderrisliğinin yanı sıra 1255/1839 yılında Yenişehir Fener'de kendisine Mevleviyyet (Kadılık) pâyesi verilmiştir. Ayrıca şair icâzet verecek düzeyde usta bir hattattır.

Ali Rızâ'î, 1271/1855 yılının sonbaharında ikamet ettiği Yenişehir Fener Kasabası'nda vefat etmiştir (Tuğluk ve Dokumacı, 2023, s. 248).

Ali Rızâ'î'nin *Dîvân'ı² ve Tahmîsler Mecmuası* adında bilinen iki eseri vardır. *Dîvân*; Ali Emîrî Efendi, Millet Kütüphanesi, 171 numaraya kayıtlıdır. 202 varaktan oluşan *Dîvân* mensur bir dîbâceyle başlar. Dîbâceden sonra kaside nazım şeklinde şiirler gelmektedir. Bu bölümde ayrıca terkîb-bend, müselles, rübâî, kıt'a, beyit gibi nazım şekilleri vardır. *Dîvân*'da gazeller, kasideler, tarih manzumeleri, kıta, lügazlar, muammalar ve müfredler ile mesneviler bulunmaktadır (Tuğluk, 2022).

3. Bursalı Tâlib'in Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri

Bursalı Tâlib'in hayatı ile ilgili kaynaklarda farklı bilgilere rastlanılmaktadır. Asıl adı Mehmed Tâlib olan Bursalı Tâlib'in doğum yerini Ali Emîrî Diyarbakır; Belîğ ve Mehmed Sirâceddin ise Bursa olarak vermektedir. Bursalı Râgıb Ali Efendi ve daha pek çok âlimden ilim tahsil ettiği bilinen Bursalı Tâlib, 1699'da Molla Hüsrev Medresesi'ne müderris olmuş ve 1702'de Kütahya kadılığına atanmıştır. Anadolu valisi Numan Paşa ile aralarının bozulması üzerine 1703'te görevinden azledilmiştir. Fetva Emîni Mehmed Efendi'nin ricası üzerine Şeyhülislam Başmakçızade Ali tarafından 1705'te Erzurum kadısı olarak atanmıştır. Bursalı Tâlib, 1706'da vefat etmiş ve Erzurum'da da defnedilmiştir (Özcan, 1989, s. 284-285).

Bursalı Tâlib'in bilinen tek eseri *Divan'ı*dır. *Divan'ın* kütüphanelerde birçok nüshası bulunmaktadır. Ancak *Divan'ın* üzerinde yapılan bir yüksek lisans çalışmasına göre *Divan'ın*da 122 gazel, 45 rubai, 28 matla, 6 müfred, 5 kaside, 1 münacat ve 1 nazım vardır. Bunlardan 10 rubai, 3 gazel, 2 matla, 1 kaside ve 1 tarih Farsçadır (Erdem, 1994, s. 28-29).

Türkçe şiirlerinde Tâlib mahlasını kullanan şair, Farsça şiirlerinde Âzim mahlasını kullanmıştır. Tâlib'in şiirleri Nâbî ekolü olarak adlandırılan hikemî geleneğin içerisinde değerlendirilebilir. Onun şiirlerinde irsâl-ı meselller çok kullanılmış, nasihat üslubuna yer verilmiştir (Erdem, 1994, s. 7-12).

4. Ali Rızâ'î'nin Tahmîsler Mecmuası

Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Efendi, 172 numaraya kayıtlı olan Tahmîsler Mecmuası, Ali Rızâ'î tarafından istinsah edilmiştir.³ Mecmuada, 111 şairin 573 manzumesi

² Ali Rızâ'î *Dîvân'ı*: Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. İbrahim Halil Tuğluk tarafından yayıma hazırlanmaktadır. *Divan* ile ilgili bilgiler bu çalışmadan alınmıştır.

³ "18. yy. Şairlerinden Diyarbakırlı Ali Rızâullah Efendi'nin Tahmîsleri (İnceleme-Metin)" adlı Tahmîsler Mecmuası, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Neslihan Dokumacı tarafından Doktora tezi olarak çalışılmaktadır.

bulunmaktadır. Bu şiirlerden; 558'i tahmîs, 3'ü mesnevî, 8'i terc'î-i bent, 2'si terki-bent, 1'i muhammes ve 1'i tesbî' dir (Tuğluk ve Dokumacı, 2023, s. 249).

Mecmuada en çok zemin şiiri bulunan şairler sırasıyla; Kânî, Nâbî, Belîğ, Bâkî, Nesîb, Beyânî, Âgâh, Yahyâ, Atâyî ve Sabrî'dir. Kânî'ye yapılan tahmîs sayısı 102'dir. Onu 55 tahmîsle Nâbî, 45 tahmîsle Belîğ takip etmekte, ardından Bâkî [24], Nesîb [22], Beyânî [20], Tâlib [19], Âgâh [17], Yahyâ [15], Atâyî [14] ve Sabrî [10] gelmektedir (Dokumacı, 2022).

Ali Rızâ'î Efendi 18. yüzyılın sonu, 19. yüzyılın başında yetişmiş divan sahibi bir şairdir. Eserde çoğunlukla 17. ve 18. yüzyıllarda yaşamış şairlere ait şiirlere tahmîsler yazıldığı görülmektedir. Eserin farklı yüzyıllarda yaşamış şairlere ait şiirler içermesi, eserde yer alan şairlerin bazı yeni şiirlerine ulaşma imkânı sağlanmıştır. Şairin eserinde tercih ettiği şairler ve şiirlerle devrinin edebî, siyasi ve sosyal özelliklerini ortaya koyduğunu söyleyebiliriz.

Söz konusu mecmuanın başlıca fiziksel özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Kayıt Bilgileri: Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Ef. Manzum, No: 172.

Başı:

“Es-selâm ey şâh-ı rüsûl sırr-ı akdem es-selâm
Es-selâm ey küntü kenze nûr-ı hâtem es-selâm
Es-selâm ey ümmi-i gûyâ-yı ‘âlem es-selâm
Es-selâm ey server-i evlâd-ı Âdem es-selâm
Es-selâm ey bâdi-i îcâd-ı ‘âlem es-selâm” [1b]

Sonu:

“Âferîn rahmet ide rûhına ol Hayy-ı Celîl
Kıldı ta'bir-i dil-ârâ-yı Fasîh temsîl
Ne sadefde dür-i yek-dâne o memdûh-ı cemîl
Sadefi pür-şeref ü gevher-i zâta ne 'adîl
Vâsıfı oldı Rızâ Hazreti Hallâk-ı Celîl
İdemez vasf-ı sezâvârı edâ 'abd-i kelîl
Peder ü ümm-i şeref-zâ vü tuhr tâ-be-Safî” [172a]

Satır Sayısı: Her bir varak 21 satırdan oluşmaktadır.

Yazı Türü: Eser, talik hattı ile istinsah edilmiştir.

Müstensih: Eser, Ali Rızâ'î tarafından istinsah edilmiştir.

Mürettip: Eserin mürettibi Ali Rızâ'î'dir.

Varak sayısı: 172.

Cilt, Kâğıt ve Yazı Özellikleri: Boyutu 200x130 mm olan eserin cildi bez kaplı modern mukavva cilttir. Metindeki bentler siyah mürekkeple; başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Başlıklarda şairin ismi/mahlası yer almaktadır. Başlıkların sol üst kısmında bir sonraki varakta geçen şiirin ilk sözcüğü bulunmaktadır. Şiirlerde hem zemin şiirin şairinin mahlasının hem de tahmîsleri yazan şairin mahlası olan “Rızâ”nın üstünde kırmızı mürekkeple çizilmiş bir çizgi vardır. Eserin bazı varaklarında derkenarlar bulunmaktadır. Derkenarlarda şiirlerin yanında metin için bağlam sözlüğü diyebileceğimiz bazı kelimelerin metin içindeki anlamları verilmiştir. Bu kelimelerin

üzerinde de kırmızı mürekkeple çizilmiş bir çizgi vardır. Yine derkenarda bazı mısraların “nüsha” başlığı altında yeni şekliyle yazıldığı görülmektedir. Örneğin; Nüsha: “mısra” şeklinde yazılmıştır.⁴

5. Ali Rızâ'î'nin Bursalı Tâlib'in Şiirlerine Yaptığı Tahmîsler

Busalı Tâlib'e ait şiirlerinin yer aldığı eser, Ali Rızâ'î tarafından kaleme alınan Tahmîsler Mecmuası'dır. Divan şiirinin genel muhtevasına uygun olarak yazılan Ali Rızâ'î'nin Tahmîsler Mecmuası'nda yer yer mahallileşme ve Sebki Hindî etkisi olmakla birlikte, hikemî tarzın ön plana çıktığı görülmektedir.

5.1. Tahmîslerin Vezin ve Nazım Şekilleri

Ali Rızâ'î, Bursalı Tâlib'in on dokuz gazeline tahmîs yazmıştır. Aşağıdaki tabloda Bursalı Tâlib'e yazılan tahmîslerin nazım şekilleri, vezinleri ve bend sayıları yer almaktadır:

Tablo 1. Tahmîsleri Yapılan Şiirlerin Vezinleri, Nazım Şekilleri ve Bend Sayıları

Sıra Nu.	Şiirin Vezni	Nazım Şekli	Bend Sayısı
1	Mef'ûlü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ülün	Gazel	5
2	Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün	Gazel	5
3	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
4	Mef'ûlü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ülün	Gazel	5
5	Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün	Gazel	5
6	Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün	Gazel	5
7	Mefâ'ilün/Fe'ilâtün /Mefâ'ilün/Fe'ilün	Gazel	5
8	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
9	Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün	Gazel	5
10	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	6
11	Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün	Gazel	5
12	Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	Gazel	5
13	Mefâ'ilün/Fe'ilâtün /Mefâ'ilün /Fe'ilün	Gazel	5
14	Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün	Gazel	6
15	Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün	Gazel	9
16	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün /Fâ'ilâtün /Fâ'ilün	Gazel	5
17	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
18	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Gazel	5
19	Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün	Gazel	9

Ali Rızâ'î'nin Bursalı Tâlib'e yazdığı tahmîslerin tamamı gazellerden oluşmaktadır. Bursalı Tâlib'e yazılan on dokuz tahmîste toplam 7 çeşit vezin kullanılmıştır. Tahmîslerde en fazla kullanılan vezin, *Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün* kalıbı ile yazılan müctes bahirdir. Bu vezin ile toplamda 6 tahmîs yazılmıştır. Ardından en çok kullanılan ikinci bahir muzârîdir. *Muzârî* bahrinin *Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün* vezin ile 4; aynı bahrin *Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün* vezni ile de 1 şiir olmak üzere toplamda 5 tahmîs yazılmıştır. Remel bahri şiir örneklerinde kullanılan üçüncü bahirdir. Remel bahrinin *Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün* vezni ile 2; *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* vezni ile 1 tahmîs yazılmıştır.

Tahmîsler; 5, 6 ve 9 bendlerden oluşmaktadır. Tespit edilen bend sayısı çeşidi

⁴ Ali Rızâ'î'nin Tahmîsler Mecmuası hakkında ayrıntılı bilgi ve yapılan değerlendirmeler hazırlamakta olduğumuz doktora tezinde verilecektir.

3'tür. Tahmîslerde en fazla kullanılan bend sayısı 5'tir. Bu sonuca göre Tâlib'e yazılan tahmîslerin ortalama bend sayısının 5 olduğu söylenebilir.

5.2. Tahmîslerde Dil ve Üslûp

Tahmîslerde kullanılan dil, klasik şiirin dil örgüsü ile örtüşmektedir. Ali Rızâ'î tahmîslerinde; Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar kullanmakla birlikte Türkçe redifler ve deyimleri de kullanmıştır. "Kimlere diyem derdimi cânâ hele bilmem" (T⁵/1-II.); 'Îmâret istemez ammâ gönül ola tâlib (T/6-V.); Yok mu devâsı bana acı ey tâlib-i cân (T/9-V.); Mihnetin çeker ise şefkatle hem besler (T/10-V.); Bize vefâsı kadar biz de hizmet eyleyelüm (T/14-I.); Sevdün ise ilişme o yârun cefâsına (T/19-II.) gibi mısralar Türkçe'nin sade kullanımına birer örnektir.

Tahmîsi yapılan şiirlerde Arapça ve Farsça tamlamalara da sık rastlanmaktadır: "Zevk-i gülîstân, dil-i zâr (T/1-I.); hest-i mey-i derd (T/1-II.); hammîr-i mey-i 'ışk, esrâr-ı neşât-âver-i bezm-i Cem (T/1-IV.); derd-i firâk (T/2-I.); şemm-i sünbül-i zülf (T/2-V.); hadîş-i 'ışk-ı cânân (T/3-I.); derd-i 'ışk-ı dil-rübâ (T/3-III.); şekl-i dehen-i nâzûk (T/4-II.); rehvar-ı mest-i 'ışk (T/5-I.); pehlivân-ı sâhib-i kabza-i muhabbet (T/5-II.); nîrû-yı şeh-süvâr-ı muhabbet (T/5-V.); câm-ı dîde-i ter (T/6-I.); feyz-i neşve-i 'ışk, hilâf-ı meşreb-i halk (T/6-III.); sürûd-ı senc-i nevâ-yı hezâr (T/7-V.); nukûs-ı seng-i hakk (T/8-I.); seyr-i cemâl-i âlem (T/9-III.); himmet-i pîr-i muğân (T/10-III.); esir-i rû-yı sabâhat (T/12-IV.); dest-i hayâl-i 'afv (T/13-IV.); mehr-i 'arûs-ı niyâz (T/15-VII.); mizâc-ı âleme (T/16-IV.); derûn-ı deşte-i ümmîd (T/17-III.); âl-i reng-i şerm (T/18-I.); te'sîr-i nâz-ı 'ışk (T/19-V.)" gibi ikili tamlamaların yanında zincirleme tamlamaların da olduğu göze çarpmaktadır.

Tahmîslerde; "gonca-fem, hoş-lehçe (T/1-I.), gül-pîrehan (T/2-I.), dil-fikâr (T/2-IV.), dil-firîb (T/2-V.), hedef-res (T/3-IV.), şeh-bûy, 'anber-şiken (T4-III.); çille-keş, kâr-zâr, (T/5-II.); çâre-sâz (T/7-I.); dil-güşâ (T/8-I.), nîm-nigeh, dil-rübâ, şûh-dost (T/9-II.); ser-bâz (T/11-I.), şifte-dil (T/12-III.), selîm-kalb (T/14-III.), cây-gîr (T/16-I.), şeb-ârâ (T/18-III.), hoş-sühan (T/19-IX.)" gibi birleşik sözcükler de yer almaktadır.

Ali Rızâ'î ve Tâlib'in şiirlerinde 17. yüzyıla hâkim olan "Sebk-i Hindî" etkisinin olduğu görülmektedir. Yeni hayaller ve söyleyiş tarzları çok zengin bir şekilde şiirlerinde yer almaktadır. Anlamın söze üstün olması, hayallerin zenginleşmesi, incilmesi ve belirsizleşmesi, yeni mazmunlar ve yeni deyişler gibi birçok özelliğe şiirlerde rastlanmaktadır. Hind tarzı şiir geleneğinin genel bir özelliği olan ıstırap ve hâlden şikâyet gibi söylemlerin şairin şiirlerinde yer aldığı görülür:

"Ne feryâdun işidürler ne bir kimse sana sâhib
 'Aceb mi çâk-ı ceyb-i sabr iderse 'âşık-ı tâlib
 Rızâ müşkil degül mi hecme-i bî-rahm ola gâsıb
 Enîn itse 'aceb mi rûzgârundan dil-i **Tâlib**
 Ki târ-ı 'ankebût-ı gamda mânend-i meges kalmuş"

(T. 1 7, G.⁶ 54/V., vr.⁷ 42b)

Tâlib'in şiirlerinde irsâl-i mesellere, atasözlerine, nasihat verici ârifâne söyleyişlere çok sık rastlanmaktadır:

"Cefâsı kadar o şûha muhabbet eyleyelüm
 Bize vefâsı kadar biz de hizmet eyleyelüm
 Ne kesr-i hürmetin idüp ne minnet eyleyelüm"

⁵ T: Tahmîs.

⁶ G.: Gazel.

⁷ vr.: Varak.

Ne çâre nâzı kadar yâre minnet eyleyelüm
O eyledükçe cefâ biz muhabbet eyleyelüm" (T/14-I.)

5.3. Kafiye Örgüsüne Göre Tahmîsler

Ali Rızâ'î'nin Bursalı Tâlib'e yazdığı şiirlerdeki kafiye örgüsü incelendiğinde; 16'sı [aaaaa-bbbba-...] şeklinde kafiyelenmiş *tahmîs-i müzdevic*dir. Bu kafiye düzeninde ilk bentte bütün mısralar kendi içinde kafiyeli, sonraki bentlerde ilk dört mısra kendi içinde birbiriyle kafiyeli; son mısra ise ilk bend ile kafiyelidir (İpekten, 2013, s. 100).

Tahmîs-i müzdevic şu şekilde geçmektedir: buldum (T. Nu.: 1; G. 83), hayâlınden (T. Nu.: 2; G. 89), mükildür (T. Nu.: 3; G. 30), nedir bu (T. Nu.: 4; G. 98), niyâz (T. Nu.: 7; G. 39), çıkmaz (T. Nu.: 8; G. 37), senün (T. Nu.: 9; G. 67), bana (T. Nu.: 10; G. 6), başkadur (T. Nu.: 11; G. 33), bana (T. Nu.: 12; G. 7), bilmem (T. Nu.: 13; G. 79), eyleyelüm (T. Nu.: 14; G. 82), idelüm (T. Nu.: 15; G. 77), sâf (T. Nu.: 16; G. 77), kalmış (T. Nu.: 17; G. 54), eyler (T. Nu.: 18; G. 36).

Tahmîslerden 3'ünün de tardiyye kafiyesi olarak da bilinen ve [aaaab-ccccb-...] şeklinde gösterilen kafiye düzeninde yazılmıştır. Bu kafiye düzeninde bütün bendlerde bulunan ilk dört mısra ayrı ayrı kendi içinde; bu bendlerin son mısraları ise bendlerden ayrıca birbirleriyle kafiyelidir (İpekten, 2013, s. 99). *Tardiyye* kafiyeli şiirler ise; virmişüz / geçirmişüz (T. Nu.: 5; G. 46), sâgarımız / ahterimiz (T. Nu.: 6; G. 43) ve mübtelâsına / gedâsına (T. Nu.: 19; G. 106)'dir.

5.4. Başlıklarına Göre Tahmîsler

Tahmîsler başlıklarına göre genellikle "Tahmîs..." olarak ya da tahmîs edilen gazel şairinin ismi / mahlası ile yazılır. Şairin Tâlib'e yazdığı tahmîslerin başlıkları incelendiğinde, tahmîslerde 6 farklı başlık ile toplamda 19 tahmîs yazıldığı görülmektedir. Tahmîslerin 8'inde şairin ismi / mahlası ile yazılmış başlıklar yer almaktadır. Bu başlıklar şu şekildedir: *Tahmîs-i Gazel-i Tâlib 'Aleyhi'r-Rahmeti'llâhi'l-Gâlib* [1], *Tahmîs-i Gazel-i Tâlib Rahmetu'llâhu'l-Gâlib* [2] ve *Tahmîs-i Gazel-i Tâlib Rahimehu'llâhu'l-Gâlib* [5]". Ancak geriye kalan 11 tahmîste ise şairin ismi ya da mahlası olmadan başlıkların yazıldığı görülmüştür. Bu başlıklar da şu şekildedir: "*Tahmîs-i Gazel-i Velehu Rahmetu'llâhi 'Aleyh* [8], *Tahmîs-i Gazel-i Velehu Rahimehu'llâhu'l-Gâlib* [1] ve *Tahmîs-i Gazel-i Velehu Rahimehu'llâhi 'Aleyh* [2]".

Aşağıdaki tabloda, tahmîslerin başlıkları ile tahmîs numarası ve tahmîs sayısı yer almaktadır.

Tablo 3. Tahmîslerdeki başlıkların tablosu

Sıra Nu.	Şiirin Başlığı	Tahmîs Numarası	Toplam Sayısı
1	Tahmîs-i Gazel-i Tâlib 'Aleyhi'r-Rahmeti'llâhi'l-Gâlib	1	1
2	Tahmîs-i Gazel-i Velehu Rahmetu'llâhi 'Aleyh	2,3,8,9,11,14,16,18.	8
3	Tahmîs-i Gazel-i Tâlib Rahmetu'llâhu'l-Gâlib	5,7.	2
4	Tahmîs-i Gazel-i Tâlib Rahimehu'llâhu'l-Gâlib	4,10,12,13,19.	5
5	Tahmîs-i Gazel-i Velehu Rahimehu'llâhu'l-Gâlib	15	1
6	Tahmîs-i Gazel-i Velehu Rahimehu'llâhi 'Aleyh	6,17	2

5.5. Tahmîsi Yapılan Şiirlerin Muhtevası

Tahmîslerin muhtevası incelendiğinde; *ilahi / beşerî aşk, dünyanın fânîliği, din ve tasavvuf, tevhid, vahdet-i vücûd, muhabbet, samimiyet, vefasızlık* gibi konuların işlendiği görülür. Tahmîsler konu bakımından bir bütünlük arz etmemektedir. Ancak şiirlerin

âşıkâne ve hakîmâne olduğunu söylemek mümkündür:

“Hum-ı devâtuma bâde-i müdâm olup kâtib
Be-dest-i şevk-i kalem çün piyâle-i sâkîb
Ferâh-nüvis-i Rızâ hâme-i safâ gâlib
Sürâhi-i kalemi al ele yine **Tâlib**
Şarâb-ı nazm ile yârânı neşve-yâb idelüm”

(T/15-IX.)

“Himmet-i pîr olıcak rütbe-i ‘irfan çok mı
Nice üftâdeleri kaldırrur el-ân yok mı
Kesme ümmîdi Rızâ himmet-i merdân yok mı
Himmet-i ‘Ârif-i Rûmî ile **Tâlib** çok mı
Rûm’da mertebe-i ‘Urfî-i Şîrâz bana”

(T/12-V.)

“Misâl-i Ka’be nuķûş-ı sivâdan it dili pâk
Yönel o ķible-i Hak’dur hakîkat it dili pâk
Tahâret ile gerekdür ki sende it dili pâk
Vuzû-ı eşk-i nedemle riyâdan it dili pâk
Ki ķirk-i ķirk ile câ’iz degül namaz-ı niyâz”

(T/7-IV.)

Tablo 5. Ali Rızâ'î'nin Bursalı Tâlib'e yazdığı tahmîslerin muhteva tablosu

Yp. Nu	Mahlas	Matla' Bendi	Makta' Bendi
20b	Tâlib	Ne zevk-i gülîstânı ne ğonca-femi buldum Ne bülbül-i hoş-lehçe ne ğüyendemi buldum Hem-râz-ı dil-i zâr ne bir hem-demi buldum <i>Ne şöhet-i yârânı ne ‘ayş u demi buldum</i> <i>Râhat-dih olur hâtırâ ancak ğamı buldum</i>	Ğam yâr-ı dilün ise Rızâ ol aña râğib Şâdi ğam-ı yâr olsa gerek ol aña tâlib Şâdânı-i dil şanma ola ğuşşayî sâlib <i>Mesrûri-i vuslat da hoş ammâ hele Tâlib</i> <i>Râhat-dih olur hâtırâ ancak ğamı buldum</i>
20b	Tâlib	Fenâda döndüm o gül-pîrehan hayâlinden Hayâl-i zılla müşâkil bu ten hayâlinden Dil oldu çâha fütâde zeķan hayâlinden <i>Mişâl-i nâl olup ol gül-beden hayâlinden</i> <i>Ne nâl bil ki hayâl oldu ten hayâlinden</i>	Ne dâmenine ne büs-ı lebe Rızâ tâlib Ne şemm-i sünbül-i zülfe ne şâmmeye tâlib Ne dil-firîb-i kirîşme ne cilveye tâlib <i>Ne mü-miyânı ne şîrin-dehândur Tâlib</i> <i>Dilün nedür bilirüm ben geķen hayâlinden</i>
21a	Tâlib	Degül gencîde derdüm hâmeye tahrîr müşkildür Olur şad defter ü tomâr anı taştîr müşkildür Hadîş-i ‘işk-ı cânânı hele tefsîr müşkildür <i>Şikâyet çok felekden söylesem ta‘bir müşkildür</i> <i>Zebân ile hikâyât-ı ğamum tahrîr müşkildür</i>	Selâmet-cü Rızâ nefsinî dâ‘im eyleye tezlîl Okusun nüşâ-i kevnün me‘âlin eylesün taķşîl Çalışsun iktisâbâ fennin olsun ‘âlem-i te‘vîl <i>Melâmet nüşâsın tâ itmeyince sa‘y ile tekmîl</i> <i>Kenâr-ı metn-i ‘işka Tâlibâ tahrîr müşkildür</i>
34b	Tâlib	Ruhsâra mı zîbâ gül-i hoşter mi nedür bu Hattı mı demîde çemen-i ter mi nedür bu Bir cebhe hutût mı ya hat-ı ser mi nedür bu Rüyunda sıyeh-hattı mı mu‘anber mi nedür bu ‘Uşşâķı hîşâb itmege defter mi nedür bu	Çün oldu Hudâ dâd-ı Rızâ cezbe-i ğâlib Yek-nîm-nazar ile dil-i üftâdeyi câlib Esbâb-ı hüsün cümle müheyyâ heme câzîb <i>Ebrûsı mı ya kavş mı mihrâb mı Tâlib</i> <i>Tâ tîĝ-i sıyeh-tâb mı hanķer mi nedür bu</i>
35b	Tâlibâ	Rehvâr-ı mest-i ‘işk ile meydâne girmişüz İrhây idüp ‘inânını merdâne girmişüz Kılduk fedâ ki mâ-meleki hep yitirmişüz <i>Meydân-ı ‘işka şevķ ile merdâne girmişüz</i> <i>Bir âfetîñ yolunda dil ü cânı virmişüz</i>	Merdân-ı yâverî bize şad hamd ola Rızâ Çün reh-berî-i luķfi bizi eyledi rehâ Nîrû-yı şeh-süvâr-ı muhabbetle hâliyâ <i>Nîrû-yı dest-i himmet ile şükür Tâlibâ</i> <i>Ğulgün-ı tab‘ı semt-i hevâdan çevirmişüz</i>

35b	Ṭālib	Dumū' -i ḥasreti gör kim bu dīde-i terimüz Müdām ṭurmaz aqıdır bu dīde-i terimüz Tehi be-dest degül cām-i dīde-i terimüz Hezār kerre ṭolar cām-i dīde-i terimüz Şarāb-ı neşve ile pür olınca sāğarımız	‘İmāret istemez ammā gönül ola ṭālib Bulınca zevk-ı ḥarābı ‘imāreti sālib Mezāk-ı rinde Rızā hep ḥarābidür gālib ‘ <i>Aceb mi gerd-i kesādī-nişin isek Ṭālib</i> <i>Cihāni ḥāne-ḥarāb itdi āb-ı gevherimiz</i>
36a	Ṭālib	O şivekāre derūni degüldi āz-ı niyāz Ḳabüle māni‘i n’oldi degülken āz-ı niyāz Ḥudā olur dil-i maḥzūne çāre-sāz-ı niyāz <i>Küşāde itdi dil-i dil-rübāyī sāz-ı niyāz</i> <i>Der-i ümmīd bi-ḥamdi ‘llāh oldi bāz-ı niyāz</i>	Şürūd-ı senc-i nevā-yı hezār olur sālib Gumūm ḳalb-i fütādeñe olmada gālib Luḥūn-ı ‘ışk-ı Rızā dilleri olur cālib <i>Çemenden güllere bülbül sezādur iy Ṭālib</i> <i>Bu tāze nazm ile olsa terāne-sāz-ı niyāz</i>
36a	Ṭālib	Süfenc ile silinse resm-i ḥüsn-i dil-güşā çıkmaz Nuḳūs-ı seng-i ḥakk gezlek ile bī-merā çıkmaz Ki nakḳāş-ı ezel nakş eylemişdir da‘imā çıkmaz <i>Derünüm şafhasından nakş-ı ḥaṭṭ-ı dil-rübā</i> <i>çıkmaz</i> <i>Dimāğ-ı ḥāṭırumdan bū-yı zülf-i dil-rübā çıkmaz</i>	Mu‘ ammāveş ḥayālī bir dem olmaz dīdeden gālib Dem-ā-dem şevk-ı vuşlat ḳalb-i ‘āşıkda olur gālib Rızā itmez ḳabül ta‘miye ol külfeti sālib <i>O bī-hūde ḥayāl-i dilde pinḥān eylesün Ṭālib</i> <i>Mu‘ ammā-yı dehān-ı yārdan nām-ı vefā çıkmaz</i>
36b		Dil-bend-i tār-ı her ḥaṭ-ı reyḥānuñum senüñ Misk ottı bū-yı zülfüne heymanuñum senüñ Şeker dilüne tūṭi-i ḥayrānuñum senüñ <i>Dil-bend-i tār-ı kākül-i piçānuñum senüñ</i> <i>Āşütte-ḥāl-ı zülf-i perişānuñum senüñ</i>	Derd-i dilüm Rızā gibi çok ey ṭālib-i cān Yok mı devāsı baña acı ey ṭālib-i cān Oldum esir-i pister-i ‘ışk ey ṭālib-i cān Ṭālib mişāl-i ḥasta dilüm ey ṭālib-i cān <i>Muḥṭāc-ı sāz-kār-i dermānuñum senüñ</i>
37b	Ṭālibā	Görinür ḥam-be-ḥam-ı kāküli zencir baña Şuret-i cenneti ‘aql eyledi taşvīr baña Eylemez nuşı Felāṭun ise te‘şir baña <i>Olmasun bend-i girān zülf-i girih-gir baña</i> <i>Gerdiş-i reng yiter ḥalka-i zencir baña</i>	Ḥayretümden baña kākül görinen sünbüldür Güyyiā ḥüb-şanem baña Rızā şengüldür Nakş-ı gül dīde-i ḥayrānuma bir bülbüldür <i>Lālüm ol ḥadde ḡam-ı ‘ışk ile kim bülbüldür</i> Ṭālibā nisbet ile ḡonca-i taşvīr baña
37b	Ṭālibā	Hem-rāḥ başka pür-dil-i ser-bāz başkadur Bāzende-‘ışk başka ḳumār-bāz başkadur Meşhūr-ı merd başka ser-efrāz başkadur <i>Ġam-ḥ ‘ār-ı ḥāl-i diger ü dem-sāz başkadur</i> <i>Yārān-ı ‘ayş başka vü hem-rāz başkadur</i>	Herkes be-ḳadr-i ḳābiliyet müstā‘id Rızā Her neyse maḥzarıyeti olmaḳda rü-nümā Bezmi-elest bādesi olmaḳda neş‘e-zā <i>Var her sūḥanda feyz-i diger gerçi Ṭālibā</i> <i>Keyf-i şarāb-ı sāḳi-i Şirāz başkadur</i>
41a	Ṭālib	Çü faḥlān-ı bülbüli şanma ola dem-sāz baña ‘İşki fāş itmede dūr olmaz o hem-rāz baña Def‘ gibi sinem olur şevkle hem-sāz baña <i>Nāleler germ-i firāḳuñda yiter sāz baña</i> <i>Oldi şem‘-i şeb-i ḡam şu‘le-i āvāz baña</i>	Himmet-i pür olıcaḳ rütbe-i ‘irfān çok mı Nice üftādeleri ḳaldırur el-ān yok mı Kesme ümmīdi Rızā ḥimmet-i merdān yok mı <i>Himmet-i ‘Arif-i Rümī ile Ṭālib çok mı</i> <i>Rüm‘da mertebe-i ‘Urfi-i Şirāz baña</i>
41b	Ṭālib	Düşünce vādi-i ‘ışka şafā nedür bilmem Sevince dil-beri ammā cefā nedür bilmem Ġamīs-i ḥayret olup nāḥudā nedür bilmem <i>Ġariḳ-i baḥr-ı ḡamum āşinā nedür bilmem</i> <i>Ṭariḳ-i ‘ışkda ben reh-nümā nedür bilmem</i>	Güşāde-baḥtla ümmīdüm olmadı gālib Gönülde ḥ‘āhişüm aşlā ki olmadı cālib Rızā bu fānide miḥnet-i muḥabbeti sālib <i>Bu deyr-i köhnede ḥayli zamāndur ey Ṭālib</i> <i>Esir-i zülf-i bütānum rehā nedür bilmem</i>
41b	Ṭālib	Cefāsı ḳadar o şūḥa muḥabbet eyleyelüm Bize vefāsı ḳadar biz de ḥidmet eyleyelüm Ne kesr-i ḥürmetin idüp ne minnet eyleyelüm <i>Ne çāre nāzı ḳadar yāre minnet eyleyelüm</i> <i>O eyledükçe cefā biz muḥabbet eyleyelüm</i>	Tekāsülāne-reviş nā-murādīdür cālib Ki muḳdimāne ‘azīmet olur o kār yine gālib Umūr-ı ḥayr vaşatdur Rızā sen ol ṭālib <i>Yiter bu pāy-bed-emāni-i vaṭan Ṭālib</i> <i>Biraz zamān daḥı gül-geşt-i ḡurbet eyleyelüm</i>
42a	Ṭālib	Sirīşk-i bezmle dāmānımız pür-āb idelüm Ki nār-ı firḳat ile kebdümüz kebāb idelim Virüp fenāya bu ḥesti nīte ser-āb idelim <i>Cihāni ḡirye-i mestāneden pür-āb idelim</i> <i>Binā-yı zūhdı bu seyl-āb ile ḥarāb idelim</i>	Ḥum-ı devātuma bāde-i müdām olup kātib Be-dest-i şevk-i ḳalem cün piyāle-i sālib Ferāḥ-nüvis-i Rızā ḥāme-i şafā gālib <i>Sürāḥi-i ḳalemi al ele yine Ṭālib</i> <i>Şarāb-ı nazm ile yārāni neşve-yāb idelüm</i>
42a	Ṭālibā	Cāy-gir olur muḥabbet olsa dil bī-kīne şāf Olamaz rüşen-pezirā olmasa ‘āyine şāf Şāf-tīynet pāk-şime şāf-dıldür sine şāf <i>Tire-diller pür-kederdür oldıḡından sine şāf</i> <i>İstemezler oldıḡın bed-peykerān āyine şāf</i>	Şāf-dil ol Ḥaḳ‘dan ḥırs eyleme hiç i‘ tiyād Ol mücerrebsin Rızā her käre itme i‘ tiḳād Şanma herkes pāk-‘ırk u pāk-dāmen ḥoş-nihād <i>Sine-şāf olma ḥulūş-ı ḥaşma itme i‘ timād</i> Ṭālibā gerd-i ḡarāzdan olmaz āb-ı kīne şāf
42b	Ṭālib	Dem-ā-dem āḥ iden cism-i za‘ifüm bir nefes ḳalmış O da vızlar za‘afdan güyyiā kim bir meges ḳalmış Ne ḥ‘āhiş ḥaṭve-cünbāne ne ḥod-meyl-i heves ḳalmış <i>Ġamuñla sine-i şad-çāḳ-ı ‘āşık bī-nefes ḳalmış</i> <i>İdüp pervāz güyyā murg-ı cāni bir ḳafes ḳalmış</i>	Ne feryāduñ işidürler ne bir kimse saña şāḥib ‘Aceb mi çāk-ı ceyp-i şabr iderse ‘āşık-ı ṭālib Rızā müşkil degül mi hecme-i bī-raḥm ola ḡāşib <i>Enñ itse ‘aceb mi rüzḡārından dil-i Ṭālib</i> <i>Ki tār-ı ‘ankebūt-ı ḡamda mānend-i meges ḳalmış</i>

42b	Tâlibâ	O âl-i reng-i şerminî cemâline niķâb eyler Göreydi hüsñ ü annın Mâh-ı Ken'ân'ı hicâb eyler Muķâbil olsa mâha rüşenâyî iktisâb eyler Görüp ruķşâr-ı pür-envârûñî şebden hicâb eyler Küşûf-ı mîhr şanma rûyına mâhî niķâb eyler	O mâh-ı hüsne 'âşîķ sen misin âyâ bu 'âlemde Şayısız pertev-i hubbiyle rüşen-dil bu 'âlemde Rızâ pervâne yüz ol şem' -i hüsne biz bu 'âlemde O mâha müşterî yüz Tâlibâ biz ki bu 'âlemde Fürûġî mîhr-i enver 'arızından iktisâb eyler
47a	Tâlib	Kâbir odur ki rahm ide halkuñ gedâsına Bezî ide naķd-i hîdmeti Hâķķ'uñ rızâsına Şâbir odur ki şabr ide Hâķķ'uñ belâsına 'Âşîķ odur ki nâzî geķer dil-rübâsına Dil-ber odur ki mâ'il ola mübtelâsına	Diñle bu pendî añla Rızâ hoş-süħan budur 'Âşîķca toġru ister iseñ hoş-süħan budur Budur hulâşa 'ârif iseñ hoş-süħan budur Tâlib mezâķum üzre müselleme süħan budur Dil-ber odur ki 'âşîķ ola mübtelâsına

Ali Rızâ'î'nin Bursalı Tâlib'in Şiirlerine Yaptığı Tahmîsler

Metin⁸

1.⁹

Tahmîs-i Ğazel-i Tâlib 'Aleyhi'r-Rahmetu'llâhi'l-Ğâlîb¹⁰

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

I

Ne zevķ-i gülistânî ne ġonca-femi buldum
Ne bülbül-i hoş-lehçe ne ġüyendemi buldum
Hem-râz-ı dil-i zâr ne bir hem-demi buldum
Ne şoħbet-i yârânî ne 'ayş u demi buldum
Râħat-dih olur hâķıra ancak ġamı buldum

II

Kimlere diyem derdimi cânâ hele bilmem
Gördüklerimiz hest-i mey-i derd ile sersem
Şâhî var ise dünyâda ammâ görebilmem
Şimden ġirü dürdî-keş-i mey-hâne-i derdem
Zahm-ı dil-i zâra uracaķ merhemi buldum

III

Nutķı dem-i 'îsâ gibi gördüñ mü felekde
İhyâ ide dil-mürde'î gördüñ mü felekde
Zâtında mürüvvet ideri var mı felekde
Bir yâr-ı vefâdâr bulunmadı felekde
Aġlar dil-i pür-hûna yine dîdemi buldum

IV

Ĥammîr-i mey-i 'işķ olarak bir demi buldum
Hep derdime dermân idecek hoş-demi buldum
Esrâr-ı neşâķ-âver-i bezm-i Cem'i buldum
Feyz-i mey-i 'irfân ile 'aşrîñ Cem'i oldum
Ġirdi elime câm-ı şafâ Ĥâtem'i buldum

V

Ĥam yâr-ı dilüñ ise **Rızâ** ol aña râġıb
Şâdî ġam-ı yâr olsa gerek ol aña tâlib
Şâdâni-i dil şanma ola ġuşşayı sâlib
*Mesrûri-i vuslat da hoş ammâ hele **Tâlib***
Râħat-dih olur hâķıra ancak ġamı buldum

2.¹¹

⁸ Mecmuada mevcut numaralandırma sayfa esas alınarak yapılmıştır. Varak esasına göre şiirler yeniden numaralandırılmıştır. Şiirlerin geçtiği varak, bu yeni düzenlemeye göre verilmiştir.

⁹ T. nu.: 50; vr. nu.: 20b.

¹⁰ Melike Erdem, Bursalı Tâlib ve Divanı Tenkidli Metin ve İnceleme, Boġaziçi Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1994, G. 83, s. 257.

Tahmīs-i Ğazel-i Velehu Raḥmetu'llāhi 'Aleyh¹²*Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün***I**

Fenāda döndüm o gül-pirehen hayālinden
Hayāl-i zılla müşākil bu ten hayālinden
Dil oldı çāha fütāde zekān hayālinden
Mişāl-i nāl olup ol gül-beden hayālinden
Ne nāl bil ki hayāl oldı ten hayālinden

II

Düşürdi pister-i bī-māra derdi cismimizi
İdince derd-i firākı naḥīf cismimizi
Ölümlü ḥaste iderse bu za' f cismimizi
Çü mūy kılsa daḥı ḥasret ile cismimizi
Ne dil geçer o miyānuñ ne ten hayālinden

III¹³

Hayāl itme çekilmez o kaşı yā gücdür
Şarāb-ı la' lini şorma tecerru' ı gücdür
Sevād-ı zülfi taḥayyül belā-yı ser gücdür
Çıkar başıñdan o sevdāyı ey gönül gücdür
Ḥalāş o kākül-i 'anber-şiken hayālinden

IV

' Aceb mi fikr-i vişālün ider isem dā'im
' Aceb mi zıkr-i cemilün ider isem dā'im
' Aceb mi hecrün ile dil-figār isem dā'im
' Aceb mi fikr-i ser-i kūyuñ eylesem dā'im
Gider mi hiç ğarībün vaṭan hayālinden

V

Ne dāmenine ne būs-ı lebe **Rızā** ṭālib
Ne şemm-i sünbül-i zülfe ne şāmmeye ṭālib
Ne dil-firīb-i kirişme ne cilveye ṭālib
*Ne mū-miyānı ne şirin-dehānıdur **Ṭālib***
Dilün nedür bilirüm ben geçen hayālinden

3.¹⁴**Tahmīs-i Ğazel-i Velehu Raḥmetu'llāhi 'Aleyh¹⁵***Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün***I**

Degül gencide derdüm ḥāmeye taḥrīr müşkildür
Olur şad defter ü tomār anı taşır müşkildür
Ḥadış-i ' ışk-ı cānānı hele tefsir müşkildür
Şikāyet çok felekden söylesem ta' bīr müşkildür
Zebān ile hikāyāt-ı ğamum taḥrīr müşkildür

II

Ne müşkil keşti-i dil sāhil-i ye'se düşe cānā
Ki mevc-ā-mevc-i ekdār-nümīdi başdırur ammā
Kābül itmez meremmetçün şikeste şişe-i mīnā

¹¹ T. nu.: 51; vr. nu.: 20b.

¹² Erdem, G. 89, s. 263.

¹³ [21a].

¹⁴ T.Nu.: 52, vr. nu.: 21a.

¹⁵ Erdem, G. 30, s. 204.

*Harâb-ı seyl-i hırmân oldu şimden gerü ey bî-dâd
Dili va' d-i kemûn-ı luft ile ta' mîr müşkildür*

III

Görüp hâl-i perişânum acır a' dâ degül aḥbâb
O rütbe derd-i ' ışk-ı dil-rübâdan olmuşum bî-tâb
Olur huzzâk-ı ' aciz derdüme eylersem istiḥbâb
*Nemek-rîz-i helâk olsun baña raḥm eyleyen aḥbâb
'Îlâc-ı zaḥmum olmaḥ merhem-i tedbîr müşkildür*

IV

Degüldür pehlivânlık kuvvet-i cüşmân ile yoḥsa
Ta' allüm eylemek lâzım o kâşı yaydan yoḥsa
Hedef-res tîr-i maḥlab şanma kim âsân ola yoḥsa
*Meger nîrû-yı baḥt imdâdkârî eyleye yoḥsa
Nişân-ı kâma irmek nâvek-i te 'şîr müşkildür*

V

Selâmet-cü **Rızâ** nefsinî dâ 'im eyleye tezlîl
Okusun nüşâ-i kevnüñ me 'âlin eylesün taḥşîl
Çalışsun iktisâbâ fennin olsun ' âlem-i te 'vîl
*Melâmet nüşâsın tâ itmeyince sa' y ile tekmîl
Kenâr-ı metn-i ' ışka **Tâlibâ** taḥrîr müşkildür*

4¹⁶

Tahmîs-i Ğazel-i Tâlib Raḥimehu'llâhu'l-Ğâlib¹⁷

Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ülün

I.

Ruḥsâra mı zîbâ gül-i ḥoşter mi nedür bu
Ḥaḥḥı mı demîde çemen-i ter mi nedür bu
Bir cebhe ḥuḥḥı mı ya ḥat-ı ser mi nedür bu
*Rûyında siyeh-ḥaḥḥ-ı mu' anber mi nedür bu
'Uşşâkı ḥişâb itmege defter mi nedür bu*

II.

Elif mi disem kâmet-i dil-cûsına yâruñ
Şekl-i dehen-i nâzüki bir mîm gibi yâruñ
Dallandı dilâ elifle mîm kâmeti yâruñ
*Serv-i çemen-i nâz mîdur kaddi mi yâruñ
'Ar' ar mı ' aceb naḥl-i şanavber mi nedür bu*

III.

Müşk-âverî-vâr mevce zülf-i siyehünde
Ḥoş-bû nedür ol kâkül-i şeb-bû şübehünde
Şeh-bûy қоқар gîsû-yı ' anber-şikenünde
*'Anber mi disem âteş-i suzân-ı ḥüsünde
Ḥâl-i siyeh-i ' arîz-ı dil-ber mi nedür bu*

IV.

Gelmez gözime ḥ'âb-ı eşer şimdicek ey çarḥ
Encüm şayarum tâ-be-seḥer âh ile ey çarḥ
Gün toḥsa da aşlâ ḥaberüm yoḥ benüm ey çarḥ
*Ḥürşîd ile meh dâğ-ı dilüm ' aksi mi ey çarḥ
Toḥm-ı şerer-i âḥum mı aḥter mi nedür bu*

V.¹⁸

Çün oldu Ḥudâ dâd-ı Rızâ cezbe-i Ğâlib
Yek-nîm-nazar ile dil-i üftâdeyi câlib

¹⁶ T. nu.: 101; vr. nu.: 34b.

¹⁷ Erdem, G. 98, s. 272.

¹⁸ [35a].

Esbâb-ı hüsün cümle müheyyâ heme câzib
*Ebrûsı mı ya kıvırs mı mihrâb mı **Tâlib***
Tâ tîğ-i siyeh-tâb mı hançer mi nedür bu

5¹⁹

Tahmîs-i Ğazel-i Tâlib Raĥmetu'llâhu'l-Ğalib²⁰
Mef'ülü Fâ' ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

I.

Rehvâr-ı mest-i ' ışık ile meydâne girmişüz
 İrhây idüp ' inânını merdâne girmişüz
 Kılduk fedâ ki mâ-meleki hep yitirmişüz
Meydân-ı 'ışka şevk ile merdâne girmişüz
Bir âfetün yanında dî¹ ü câmı virmişiz

II.

Dikdük nişân biñ gez-i miñnetle âhı biz
 Olduk hezâr çille-keş-i kâr-zâr biz
 Biz pehlivân-ı şâhib-ķabza-i muĥabbetüz
Rüstem-neberd-i ma' reke-zâr-ı muĥabbetüz
Âmâc-ı vaşla tîr-i ümîdi geçürmişüz

III.

Sen ne kumâş olduĝuñı bilmişüz felek
 Mañlûbuña boyınca çıkar ' anterî yelek
 Başka kesimde çarĥ işi kâzuñ biçer felek
Mikrâz-ı ĝamla 'ömrümüzü kesme ey felek
Biz ol metâ'ı şeh-r-i 'ademden getirmişüz

IV.

Germî vü serdi görmüşe sor kim ne ĥâldür
 Takrîr ile tefehhümi emr-i muĥâldür
 Bir sîret-i serîre ki şüret muĥâldür
Âb u hevâsı âteş-i dūzaĥ mişâlidür
Germ-âbe-i muĥabbet-i cânâna girmişüz

V.

Merdân-ı yâverî bize şad ĥamd ola **Rızâ**
 Çün reh-berî-i luĥfi bizi eyledi rehâ
 Nîrû-yı şeh-süvâr-ı muĥabbetle ĥâliyâ
*Nîrû-yı dest-i himmet ile şükür **Tâlibâ***
Gülgün-ı tab'ı semt-i hevâdan çevirmişüz

6²²

Tahmîs-i Ğazel-i Velehu Raĥimehu'llâhi ' Aleyh²³
Mefâ'ilün Fe' ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I.

Dumû' -ı ĥasreti gör kim bu dîde-i terimüz
 Müdâm ÷uramaz aķıdur bu dîde-i terimüz
 Tehî-be-dest degül câm-ı dîde-i terimüz
Hezâr kerre tolar câm-ı dîde-i terimüz
Şarâb-ı neşve ile pür olunca sâĝarımız

II.

Bu nâm u şöhret-i lâf ile ĥalka ma' lûmuz

¹⁹ T. nu.: 104; vr. nu.: 35b.

²⁰ Erdem, G. 46, s. 220.

²¹ dil: ser D., Erdem, G. 46/1, s. 220.

²² T. nu.: 105; vr. nu.: 35b.

²³ Erdem, G. 43, s. 217.

Hezâr cehl ü 'uyüb ile Hakk'a ma' lûmuz
 Ko iddi'âyı hayâlince dime maqbülüz
Temâm-ı ma'nî-i piçide gibi mechülüz
Mişâl-i noқта-i şekdür felekde ahterimüz

III.

Mürîd-i pîr-i muğânuz be-tıbķ-ı mezheb-i 'aşķ
 Hayât-baħş-ı gönüldür o feyz-i neşve-i 'aşķ
 Tutup o meslegi dâ'im hilâf-ı meşreb-i halk
Mürîd-i şâķi-i bezmüz hilâf-ı meşreb-i halk
Bezm-i aķalline teb'ıyyet eyler ekşerimüz

IV.

Egerçi zâhirî âlûdeyüz o hâl-i yamân
 Dil oldı rind-reviş âşnâ-yı hâl-i nihân
 Kalendarâne gidiş lâ'ubâlî kayd-ı ne-dân
Nihân iken iderüz cümle 'âlemi seyrân
Küşâde revzenimüz gerçi bestedür derimüz

V.

'İmâret istemez ammâ gönül ola tâlib
 Bulınca zevķ-ı harâbı 'imâreti sâlib
 Mezâķ-ı rinde **Rızâ** hep harabîdür gâlib
*'Aceb mi gerd-i kesâdî-nişîn isek **Tâlib***
Cihânı hâne-harâb itdi âb-ı gevherimüz

7²⁴

Tahmîs-i Ğazel-i Tâlib Raħmetu'llâhu'l-Ğâlib²⁵

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I.

O şivekâre derûnî degüldi âz-ı niyâz
 Qabüle mâni' i n'oldı degülken âz-ı niyâz
 Hudâ olur dil-i maħzûne çâre-sâz-ı niyâz
Küşâde itdi dil-i dil-rübâyı sâz-ı niyâz
Der-i ümmîd bi-hamdî'llâh oldı bâz-ı niyâz

II.

O seng-dile n'olurdu cihânda bâ' iş-i raħm
 Hazîn-i giryemüz âyâ olur mı bâ' iş-i raħm
 Meger ki hâs-ı derûnî niyâz-ı bâ' iş-i raħm
Recâ o mest-i mey-i nâze oldı bâ' iş-i raħm
Hümâ-yı vaşlı şikâr itdi şâh-bâz-ı niyâz

III.

Melâl-i qalbe şikestem saña beyân idemem
 Habîr-ı hâl-i fütâde bilür 'ayân idemem
 Serîre-i dili bigâne-gâne keşf idemem
Kelâl geldî o deñlü niyâzdan k'idemem
O şâh-ı kişver-i nâz itse de niyâz niyâz

IV.

Mişâl-i Ka'be nuķuş-ı sivâdan it dili pāk
 Yönel o kıble-i Haķ'dur haķîķat it dili pāk
 Tahâret ile gerekdür ki sen de it dili pāk
Vuzû-ı eşķ-i nedemle riyâdan it dili pāk
Ki çirk-i şirk ile câ'iz degül namâz-ı niyâz

V.

Şürûd-ı senc-i nevâ-yı hezâr olur sâlib

²⁴ T. nu.: 106; vr. nu.: 36a.

²⁵ Erdem, G. 39, s. 213.

Ğumūm kalb-i fütādeñe olmada ğālib
Luḥūn-ı ı̇şķ-ı **Rızā** dilleri olur cālib
Çemenden güllere bülbul sezādur iy **Ṭālib**
Bu tāze nazm ile olsa terāne-sāz-ı niyāz

8²⁶

Tahmīs-i Ğazel-i Velehu Raḥmetu'llāhi ʿ Aleyh²⁷
Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn

I.

Süfenc ile silinse resm-i ḥüsn-i dil-güşā çıkmaz
Nuķūs-ı seng-i ḥakk gezlek ile bī-merā çıkmaz
Ki naķķāş-ı ezel naķş eylemişdir da ʿimā çıkmaz
Derūnum şafḥasından naķş-ı ḥaṭṭ-ı dil-rübā çıkmaz
Dimāğ-ı ḥāṭırumdan bū-yı zülf-i dil-rübā çıkmaz

II.

Diriğ itmek ne mümkindür o şūḥ-ı nāzeninümden
Virürdüm mā-meleküm istese iy dil ḥubūrumdan
Degül kim mā-melek cānum virürdüm ben sürūrumdan
Niğāhı ḥ ʿastkār-ı cānum olsa farṭ-ı şevķümden
Gülū-yı ḥ ʿāhişümde bend olur ḥarf-i recā çıkmaz

III.

Revā mı sevdiğinden iştikā itmek ḥamūş ey dil
Cefā-yı dil-beri bilür safā ʿ aşık ḥamūş ey dil
Urup mihr-i taḥammül bir dehen dā ʿim ḥamūş ey dil
Fiğānuñ vāşıl-ı gūş-ı kabül olmaz ḥamūş ey dil
Bün-ı çāh-ı hevesden ʿ arş-ı maķşūda şadā çıkmaz

IV.

Ne āb-ı kevşer ile yıķasañ taṭḥir olur yoḥsa
Ne şüst-şū-yı āb-ı zemzem ile pāk olur yoḥsa
Ne zūr-ı mevc-i deryā ile de taṭḥir olur yoḥsa
Meger eşķ-i nedāmet himmetiyle pāk ola yoḥsa
Libās-ı ṭā ʿ atuñdan zāhidā çirk-i riyā çıkmaz

V.

Mu ʿ ammāveş ḥayāli bir dem olmaz dīdeden ğālib
Dem-ā-dem şevķ-ı vuşlat kalb-i ʿ aşıkda olur ğālib
Rızā itmez kabül ta ʿ miye ol külfeti sālīb
*O bī-hūde ḥayāl-i dilde pinhān eylesün **Ṭālib***
Mu ʿ ammā-yı dehān-ı yārdan nām-ı vefā çıkmaz

9²⁸

Tahmīs-i Ğazel-i Velehu Raḥmetu'llāhi ʿ Aleyh²⁹
Mef ʿ ulü Fā ʿ ilātü Mefā ʿ ilü Fā ʿ ilün

I.

Dil-bend-i tār-ı her ḥaṭṭ-ı reyḥānuñum senüñ
Misk otı bū-yı zülfüñe heymānuñum senüñ
Şeker dilüñe tūṭi-i ḥayrānuñum senüñ
Dil-bend-i tār-ı kākül-i piçānuñum senüñ
Āşüfte-ḥāl-ı zülf-i perişānuñum senüñ

II.

İtme diriğ nīm-niğeh ey çeşm-i şūḥ-dost

²⁶ T. nu.: 107; vr. nu.: 36a.

²⁷ Erdem, G. 37, s. 211.

²⁸ T. nu.: 108; vr. nu.: 36b.

²⁹ Erdem, G. 67, s. 241.

Rahm it bu dil-rübāya ey çeşm-i şūh-dost
 Dildür çarḥ-ı ğamzeñ eyā çeşm-i şūh-dost
Bīgāne bakma sen baña ey çeşm-i şūh-mest
Zahm-āşinā-yı hañcer-i müjgānuñum senüñ

III.

Seyr-i cemāl-i 'ālemini itmedüm daḥı
 Üşkäfte verd-i ḥüsnüñi ben görmedüm daḥı
 Şahbā-yı 'ışk-ı neşve-fezā görmedüm daḥı
Bezm-i vişālüñ 'ālemini görmedüm daḥı
Sāgar-keş-i mey-i ğam-ı hicrānuñum senüñ

IV.

Seyr it cürūḥ-ı sīnemi acıdur 'ālemi
 Feryād u nālem itmede bī-zār 'ālemi
 Seyr eyle dāğ-ı sīne midür yoḥsa lāle mi
Seyr eyle çāk-ı sīnemi ğuş eyle nālemi
Şürīde bülbül-i gül-i ḥandānuñum senüñ

V.

Derd-i dilüm **Rızā** gibi çok ey t̄alib-i cān
 Yoḥ mı devāsı baña acı ey t̄alib-i cān
 Oldum esīr-i pister-i 'ışk ey t̄alib-i cān
T̄alib mişāl-i ḥasta dilüm ey t̄alib-i cān
Muḥtāc-ı sāz-kārī-i dermānuñum senüñ

10³⁰

Tahmīs-i Ğazel-i T̄alib Rahime'ullāhu'l-Ğalib³¹

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

I.

Görinür ḥam-be-ḥam-ı kāküli zencir baña
 Şüret-i cenneti 'aql eyledi taşvīr baña
 Eylemez nuşhı Felātün ise te'şir baña
Olmasun bend-i girān zülf-i girih-gir baña
Gerdış-i reng yiter ḥalka-i zencir baña

II.

Leşker-i zengī-müje şaf-be-şaf olmuş görünür
 Sel olup ḥañcer-i ebrūsı elinde görünür
 Vehme bīm itdi taḥaddüm baña yalman görünür
Teşne-i t̄iğ-i helāķüm o kadar kim görünür
Mevce-i āb-ı beķā cevher-i şimşir baña

III.

Gelmez āşüfte-i dile hiç şafā-yı ḥātır
 Hep uçurulma gelür mevc-i cefā-yı ḥātır
 Himmet-i pīr-i muġān virdi şafā-yı ḥātır
Neşve-i 'aşık ile dil buldı ğinā-yı ḥātır
Oldı dürd-i mey-i di³² māye-i iksir baña

IV.

'Ārifāne oḥu her berg-i güli gülşende
 Ḥāme-i kudret ile berg-i güle gülşende
 Çok ḥikem var yazılan berg-i güle gülşende
Her seḥer itmektedir medrese-i gülşende
Bū-yı gül āyet-i ruḥsārīñi tefsir baña

V.

³⁰ T. nu.: 112; vr. nu.: 37b.

³¹ Erdem, G. 6, s. 180.

³² mey-i dil: mey-i dil D.; Erdem, G. 6/3, s. 180.

Şîr-i şebnemle şabî goncasını gül besler
 Dâyelik hidmetin icrâ ile her şeb besler
 Miñnetin çeker ise şefkatle hem besler
 ‘Aşk-ı tıfl-ı dilümi hûn-ı cigerle besler
 Virmesün mâder-i dehr ister ise şîr baña

VI.

Hayretümden baña kâkül görinen sünbüldür
 Güyiyâ hûb-şanem baña **Rızâ** şengüldür
 Nağş-ı gül dîde-i hayrânuma bir bülbüldür
 Lâlüm ol hadde gam-ı ‘ışk ile kim bülbüldür
Ṭalibâ nisbet ile gonca-i taşvîr baña

11³³

Tahmîs-i Gâzel-i Velehu Raḥmetu’llâhi ‘Aleyh³⁴
 Mef’ülü Fâ’ilâtü Mef’ülü Fâ’ilün

I.

Hem-râh başka pür-dil-i ser-bâz başkadur
 Bâzende-‘ışk başka kumâr-bâz başkadur
 Meşhür-ı merd başka ser-efrâz başkadur
 Ğam-ı ħâr-ı hâl-i diger ü dem-sâz başkadur
 Yârân-ı ‘ayş başka vü hem-râz başkadur

II.

Olur kabûl vaktine merhûnedür niyâz
 Şâf eyle kalbi şoñra idesin dü-desti bâz
 Mânend-i pül egerçi haķîķi yola mecâz
 Hiç ‘âlem-i haķîķat ile bir midür mecâz
 Keyfiyyet-i şarâb-ı diger-sâz başkadur

III.

Eyler fütâde çâķ-ı girîbân şabr u reşk
 İnsân degül melâ’ike görince ide reşk
 Evzâ’-ı dost düşmeni eyler helâķ-ı reşk
 Āgyârı güldürüp bizi eyler helâķ-ı reşk
 Her birine fütâdelerüñ nâz başkadur

IV.

Şor âşinâ-yı ‘ışka senüñ bildigüñ degül
 Ey nâ-şinâs-ı hâl senüñ bildigüñ degül
 Elfâza baķ me’âl senüñ bildigüñ degül
 Ma’nâ Ĥudâ bilür ki senüñ bildigüñ degül
 İy şî’r fehm-i derd-i süñan-sâz başkadur

V.

Herkes be-ķadr-i ķâbiliyet müsta’id **Rızâ**
 Her neyse mazhariyyeti olmaķda rû-nümâ
 Bezm-i elest bâdesi olmaķda neş’e-zâ
 Var her süñanda feyz-i diger gerçi **Ṭalibâ**
 Keyf-i şarâb-ı sâķi-i Şirâz başkadur

12³⁵

Tahmîs-i Gâzel-i Ṭalib Raḥime’llâhu’l-Gâlib³⁶
 Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün

I.

³³ T. nu.: 113; vr. nu.: 37b.

³⁴ Erdem, G. 33, s. 207.

³⁵ T. nu.: 126; vr. nu.: 41a.

³⁶ Erdem, G. 7, s. 181.

Çü fahlân-ı bülbüli şanma ola dem-sâz baña
 'Işkı fâş itmede dūr olmaz o hem-râz baña
 Def' gibi sînem olur şevkle hem-sâz baña
Nâleler germ-i firâkuñda yiter sâz baña
Oldı şem'-i şeb-i gam şu'le-i âvâz baña

II.

Pâ-yı 'aqlum ham-ı zülfine yine bend itdi
 Dil-i âşüfsemi de kayd-ı cünün bend itdi
 Eşer-i tâb-ı şu'ür koymadı hep bend itdi
Bir nigâh ile zebân-ı kilemi bend itdi
Komadı söz yiri ol çeşm-i sihir-bâz baña³⁷

III.

Şifte-dil derdini bildürdi bu eşk-i hünîn
 Nite hengâm-ı şafağ görine surh-ı rengin
 'Âşkuñ hep yüze çıkdı kızılı şanma kemîn
İtdi râz-ı dili ifşâ yine eşk-i hünîn
Her zamân böyle virür reng o gammâz baña

IV.

Ğuşşa te'sir idicek elbet olur dem-beste
 Eşir-i rû-yı şabâhat dili eyler beste
 Görse bülbül gül-i handanı olur dil-beste
Der-i gam-hânemi dâ'im ferağ eyler beste
Revzen-i hâşırımı hep gam ider bâz baña

V.

Himmet-i pîr olıcağ rütbe-i 'irfân çok mı
 Nice üftâdeleri kaldırur el-ân yok mı
 Kesme ümmîdi Rızâ himmet-i merdân yok mı
Himmet-i 'Arif-i Rûmî ile Tâlib çok mı
Rûm'da mertebe-i 'Urfî-i Şirâz baña

13³⁸

Tahmîs-i Gazel-i Tâlib Rahime'ullâhu'l-Gâlib³⁹
Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

I.

Düşünce vâdi-i 'ışka şafâ nedür bilmem
 Sevince dil-beri ammâ cefâ nedür bilmem
 Gamîs-i hayret olup nâhudâ nedür bilmem
Ġarîk-i bahr-ı gamum âşinâ nedür bilmem
Tarîk-i 'ışkda ben reh-nümâ nedür bilmem

II.

Taşınca beñzedi Nil'e sirişk-i çeşmümden
 Nübü'ı olmadı meşhûd sirişk-i çeşmümden
 'Acîb cüşını gördüm sirişk-i çeşmümden
Dem-â-dem olmada rîzân sirişk-i çeşmümden
Ġarîbdür ki yine mâ-cerâ nedür bilmem

III.

Hadeng-i firkat ile olmuşum cerîhü'l-bâl
 Veca' -füzün ise cânâ o cerha rûz u leyâl
 Ne baş-ı şekve-i ocağ ne dem-zen-i ahvâl
Ne ilticâ-yı tabîb ü ne ârzü-yı vişâl
Şikeste-i gam-ı 'ışkum devâ nedür bilmem

³⁷ çeşm-i sihir-bâz M.: çeşm-i suhan-sâz D. Erdem, G. 7, s. 181.

³⁸ T. nu.: 128; vr. nu.: 41b.

³⁹ Erdem, G. 79, s. 253.

IV.

Şarıldı zülfüne dest-i hayâl-i ‘afv it kim
Başumdan aşdı o sevdâ cününüm ‘afv it kim
Ümidüm oldu fetimün şarıldım ‘afv it kim
Didümse zülfüne ger müşk-i Çîn ‘afv it kim
Siyâh-ı mağz-ı cününüm Hıfâ nedür bilmem

V.

Güşâde-bahtla ümmidüm olmadı gâlib
Gönülde h̄âhişüm aslâ ki olmadı câlib
Rızâ bu fânide miñnet-i muhabbeti sâlib
Bu deyr-i köhnede hayli zamândur ey Tâlib
Esir-i zülf-i bütânüm rehâ nedür bilmem

14⁴⁰

Tahmîs-i Gâzel-i Velehu Raḥmetu’llâhi ‘Aleyh⁴¹

Mefâ’ilün Fe’ilâtün Mefâ’ilün Fe’ilün

I.

Cefâsı kadar o şûha muhabbet eyleyelüm
Bize vefâsı kadar biz de hıdmet eyleyelüm
Ne kesr-i hürmetin idüp ne minnet eyleyelüm
Ne çâre nâzı kadar yâre minnet eyleyelüm
O eyledükçe cefâ biz muhabbet eyleyelüm

II.

Şemîm-i zülfini esdirmedi şabâ eyvâh
Şabâ sebep nedür işmâm itmedüñ eyvâh
Dil-i fütâde telaṭṭuf umar idi her gâh
Nesîm virmedî gıtdi peyâm-ı vaşlını âh
Gel ey gönül bu hevâdan ferâgat eyleyelüm

III.

‘Ulüvv-i himmet ü munşif-reviş gerek insân
Selîm-çalb ile dâniş-meniş gerek insân
Tutınca zeyl-i tevekkül be-dest-i şıdk hemân
Ne kâm var ki qarîn olmaya huşûle hemân
Niyâz-ı desti be-dâmân-ı himmet eyleyelüm

IV.

Ne ser-keş ü ne harûn ola esb-i hûb-ı murâd
‘Înân-rîz-i teğâful gerekmez esb-i murâd
Temâmed bâ-şiker gider be-dest-i esb-i murâd
‘Ulüvv-i himmete vâ-bestedür zimâm-ı murâd
Hemân teşebbüs-i esbâb-ı devlet eyleyelüm

V.

Me-şev kunüt zi-eltâf-ı Hâzreti Vehhâb
Şekîb-şev ki müfettaḥ Hudâ’st her-ebvâb
Be-kün tevekkülü kâret be-her taraf me-şitâb
Naşîbimiz ya ‘itâb u ya ola luṭf-ı hitâb
Niyâz-ı vuşlata bir kerre cür’et eyleyelüm

VI.

Tekâsülâne-reviş nâ-murâdîdür câlib
Ki muḫdimâna ‘azîmet olur oñarsa gâlib
Umûr-ı hayr vaşatdur **Rızâ** sen ol tâlib
Yiter bu pây-bed-emâni-i vaṭan Tâlib
Biraz zamân dahı gül-geşt-i ğurbet eyleyelüm

⁴⁰ T. nu.: 129; vr. nu.: 41b.

⁴¹ Erdem, G. 82, s. 256.

15⁴²**Tahmîs-i Ğazel-i Velehu Raḥime'ullāhu'l-Ġālib**⁴³*Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*

I.

Sirişk-i bezmle dāmānımız pür-āb idelüm
 Ki nār-ı firqat ile kebdümüz kebāb idelim
 Virüp fenāya bu hestî nîte ser-āb idelim
Cihānı girye-i mestāneden pür-āb idelim
Binā-yı zühdi bu seyl-āb ile ḥarāb idelim

II.

Bahār-ı şevka terāvet gelince ey sākī
 Gelür hezār mezāka sürüd ey sākī
 Nesim esince açılır gül-i şafa sākī
Nihāl-i 'ayşa şu virmek zamānidur sākī
Dem-i bahārda nüş-ı şarāb-ı nāb idelüm

III.

Görün şalışı yamandur o şāh-bāzımızı
 Şālisi murğ-ı dile gör o şāh-bāzımızı
 Gelürse püftereye yine şāh-bāzımızı
Ķola alup yine ol şāh-bāz-ı nāzımızı
Kenār-ı cūda şikār-ı baṭ-ı şarāb idelüm

IV.

Çerāğ-ı bāde-i şevkuñ zübālesin bükelüm
 Suyımı bāde-i ispīd-i nābdān dōkelüm
 Fetili şu 'le-i dilden yaḫup uyandıralum
Çerāğ-ı cāmı gice cā-be-cā uyandıralum
Piyālelerle şeb-i 'ayşı mah-tāb idelüm

V.

Girih-nümā-yı su 'ālī ki 'aql-ı ḥod-rāyuñ
 Çözülmez 'uḫde mi güyā o 'aql-ı ḥod-rāyuñ
 Cevāb-ı misketi ḥāzır o 'aql-ı ḥod-rāyuñ
Su 'āl-i müşkilini ḥalle 'aql-ı ḥod-rāyuñ
Dehān-ı şışeyi āmāde-i cevāb idelüm

VI.

Siyāh-reng-i düyüni izāle eylemege
 Olur mı cāme gibi şüst-şüyī eylemege
 Ümīd itme digerden ki pāk eylemege
Günāhlı gavṭa-ḥor-ı seyl-i raḥmet eylemege
Dü-çeşmi giryede mānende-i sehāb idelüm

VII.

Gerek ki mehr-i 'arūs-ı niyāz ola vāfir
 Daḫı mu'āşeret-i ḥüsn-i ṭā' atı kāşir
 Ḥafıyy-i ṭā' at-i ḥālī müdām ola sātir
'Arūs-ı ṭā' ate nā-maḥrem olmasun nāzır
Şeb-i siyāhlı aña 'anberin niḫāb idelüm

VIII.

Ḥubüb-ı eşk-i nedāmetüñe cem' ola şeb ü rüz
 Şayup nuḫūd-ı güzeşte ḥayātı rüz-be-rüz
 Ḥabīr-i nef' ü ziyān ol dilā be-her şeb ü rüz
Sirişk dānelerün sübḥa eyleyüp şeb ü rüz
Hevā ile giçen eyyāmımız ḫisāb idelüm

42 T. nu.: 130; vr. nu.: 42a.

43 Erdem, G. 77, s. 251.

IX.

Hum-ı devātuma bāde-i müdām olup kâtib
 Be-dest-i şevk-i kalem çün piyāle-i sākīb
 Ferāh-nüvis-i **Rızā** hāme-i şafā gālib
*Sürāhi-i kalemī al ele yine **Tālib***
Şarāb-ı nazm ile yārānı neşve-yāb idelüm

16⁴⁴

Tahmīs-i Gazel-i Velehu Raḥmetu'llāhi 'Aleyh⁴⁵
Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

I.

Cāy-gİR olur muḥabbet olsa dil bī-kīne şāf
 Olamaz rüşen-pezīrā olmasa 'āyīne şāf
 Şāf-tīynet pāk-şīme şāf-dildür sine şāf
Tire-diller pür-kederdür oldıgımdan sine şāf
İstemezler oldıgım bed-peykerān āyīne şāf

II.

Çünkü şaykal-dih kulūba şıdık-ı pāk üstüvār
 Cāme-dil reng-i nifākdan olsa ammā jenkdār
 Mışkaledār ol tegāfül itme hergiz behre-kār
Jengdār itmişdi minā-yı dili derd-i humār
İtdi ḥākister-şifāt dürd-i mey-i düşīne şāf

III.

Şāf olunca dil olur şafvet-pezīr-i inbisāt
 Māni' ammā dağdağa-i ḥātırā gelmez neşāt
 Takviyetle tābnākī mūcīb-i ḥüsn-i ḥulāt
Cilve-ger olmazdı anda 'aks-i ruḥsār-ı neşāt
Olmasa ger gıll u gışdan bāde-i dirīne şāf

IV.⁴⁶

Bağ mizāc-ı 'āleme zann itme hep bī-kīnedür
 İmtihān kıl tā biline ne mizāc u tinedür
 Var naķış-i kīnedārī pāk u şāf-sīnedür
Meşreb-i ḥalk-ı cihān şāfiçe reng-i kīnedür
Cām-ı meydür var ise dā'im biri birine şāf

V.

Şāf-dil ol Ḥağ'dan hırş eyleme hīç i' tiyād
 Ol mücerrebsin **Rızā** her kāre itme i' tiķād
 Şanma herkes pāk-ı ırķ u pāk-dāmen ḥoş-nihād
Sīne-şāf olma ḥulūş-ı ḥaşma itme i' timād
***Tālibā** gerd-i ğarāzdan olmaz āb-ı kīne şāf*

17⁴⁷

Tahmīs-i Gazel-i Velehu Raḥime'ullāhi 'Aleyh⁴⁸
Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

I.

Dem-ā-dem āh iden cism-i za' ifüm bir nefes ḳalmış
 O da vızlar za' afdan gūyiyā kim bir meges ḳalmış
 Ne ḥāhiş ḥatve-cünbāne ne ḥod-meyl-i heves ḳalmış
Ġamuñla sīne-i şad-çāķ-ı 'aşıķ bī-nefes ḳalmış

⁴⁴ T. nu.: 131; vr. nu.: 42a.

⁴⁵ Erdem, G. 58, s. 232.

⁴⁶ T. nu.: 132; vr. nu.: 42b.

⁴⁷ 42b.

⁴⁸ Erdem, G. 54, s. 228.

İdüp pervâz gūyâ murğ-ı cānı bir kafes kalmış

II.

Uçurmuş murğ-ı hüsün 'āşiyān-gīr-i cemālinden
Gelüp zāgānveş hattı kaçırılmışdur yuvasından
'Aceb nā-būd şād-ābī nümāyān hārzāndan
Gelüp hat gitmiş evvelki tarāvet rū-yı şāfindan
Çekilmiş cūy-bār-ı hüsni-ı ābı hār u has kalmış

III.

Yed-i üftāde kūtehdür be-maṭlab olamaz peyvend
Derün-ı rişte-i ümmidin eyler ehl-i dil peyvend
Ne ucı belli ne rişte ki olmuşdur kavî peyvend
N'ola itsem şikāl-i ye'si pā-yı himmete peyvend
Dirāz olmağla rāh-ı kām reh-vār-ı heves kalmış

IV.

Aşılmışdur sesi 'āşık şeb-ā-şeb āh u zārından
Şikeste-ṭākat-ı bī-çāre bī-tābī kuvāsından
Mecāl-i cünbişi yokdur kemāl-i za' f-ı cisminden
Dil ü cāndan mecāl-i nāle gitmiş fāṭ-ı za' findan
Figān kim reh-revān-ı 'ışık bī-bāng-ı ceres kalmış

V.

Ne feryāduñ işidürler ne bir kimse saña şāhib
'Aceb mi çāk-ı ceyb-i şabr iderse 'āşık-ı tālib
Rızā müşkil degül mi hecme-i bī-raḥm ola gāşib
Enin itse 'aceb mi rüzgārından dil-i Tālib
Ki tār-ı 'ankebüt-ı gamda mānend-i meges kalmış

18⁴⁹

Tahmîs-i Gazel-i Velehu Raḥmetu'llāhi 'Aleyh⁵⁰

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

I.

O āl-i reng-i şerminî cemāline niḳāb eyler
Göreydi hüsni ü ānın Māh-ı Ken' ān'ı hicāb eyler
Muḳābil olsa māha rüşenāyî iktisāb eyler
Görüp ruḥsār-ı pūr-envāruñı şebden hicāb eyler
Küsüf-ı mihr şanma rüyına māhı niḳāb eyler

II.

Kemāl-i nāzişinden 'āşıkā cevri ider bir bir
Ki reşk-i iltifātı nā-sezāya ḳahr olur bir bir
Şayılmaz naḳd-i luṭfı dīgerāne baḥş ider bir bir
Nücüm-ı āsumān zann itme şeblerde felek bir bir⁵¹
Cefā vü cevri-ı yāri aḳçe dökmüşdür ḥesāb eyler

III.

Şeb-ārā bedr-i hüsni itse teşrîf bezm-i 'uşşākuñ
Elinde şem' a-i cān muntāzırdur bezm-i 'uşşākuñ
Olur reşk-i İrem nāz ile teşrîf bezm-i 'uşşākuñ
Leb-i rengin ü ḥāl-i rüyı meydür bezm-i 'uşşākuñ
Meyin kevşer-sifālin la'l ü dürrin müşk-nāb eyler

IV.

Şaḳınur eşk-i hūnün 'āşıkından olmaya giryān
Şaḳınur nār-ı cevri cigerini itmeye büryān
Dil-i maḥzūn müşkildür ḳaçan olur ise sūzān

⁴⁹ T. nu.: 133; vr. nu.: 42b.

⁵⁰ Erdem, G. 36, s. 210.

⁵¹ bir bir M.: yir yer yer D. Erdem, G. 36, s. 210.

*Bilür táb-ı cemâlinden olur pervâneveş sūzân
Anuñçün şem‘-i çeşm-i ‘âşıkândan ictinâb eyler*
V.⁵²

O mäh-ı hüsne ‘âşık sen misin āyā bu ‘âlemde
Şayısız pertev-i hubbiyle rüşen-dil bu ‘âlemde
Rizâ pervaneyüz ol şem‘-i hüsne biz bu ‘âlemde
*O mâha müşteriyüz **Tâlibâ** biz ki bu ‘âlemde
Fürûğı mihr-i enver ‘ârizından iktisâb eyler*

19⁵³

Tahmîs-i Gâzel-i Tâlib Rahime’ullâhu’l-Gâlib⁵⁴
Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

I.

Kâbir odur ki raħm ide halkuñ gedâsına
Bezî ide naqd-i hıdmeti Haqq’uñ rızâsına
Şâbır odur ki şabr ide Haqq’uñ belâsına
*‘Âşık odur ki nâzı geçer dil-rübâsına
Dil-ber odur ki mâ’il ola mübtelâsına*

II.

Sevdüñ ise ilişme o yârüñ cefâsına
‘Âdet cefâ yakışığı dil-ber edâsına
Olur füzün-ı ışka sebeb mübtelâsına
*Ser-keşlik eyledükçe ço yâri rızâsına
Lâ-büd o şâh merħamet eyler gedâsına*

III.

Mir’ât-ı dilde görmedeyüz ol mehi ki biz
Pür-feyz-i nür-ı ışkı ile zinde-dillerüz
Meh-tâb olursa her gice ‘âlemde n’eylerüz
*Âyinedâr-ı tal‘atıyüz bir mehüñ ki biz
Degmez baħâ-yı Yūsuf anuñ rü-nümâsına*

IV.

Ser-sebz-i kâm oldı ħazân-dîd cevri ile
Gülşenden uçdı gördüm hezârânı cevri ile
Zâgân hücümü yıkdı yuvasını cevri ile
*Berk-i ümîdüm eyledi ber-bâd-ı cevri ile
Düşdüm bu rüzigârda bir gül hevâsına*

V.

Te’sîr-i nâz-ı ışkı beni eyledi ħarâb
Pişdi kavurdu cigerümi eyledi kebâb
Raħm eylemezse ħâlüm olur giderek yebâb
*Evvel nazarda itdi beni ħamzesi ħarâb
Oldum firîfte nigeħ-i âşinâsına*

VI.

‘Âşık ne çâre çekmede cevri ü sitemlerin
Bî-raħm ise de dil-beri çeker sitemlerin
‘Uşşâka şân odur çeke cevri ü sitemlerin
*Yârüñ hele ne çâre çekerdüm sitemlerin
Ġayruñ taħammül idemez oldum cefâsına*

VII.

ĶorĶardum itmeye beni pür-ħazen ‘âķıbet
Dâ’im te’emmül eyler idüm n’olsa ‘âķıbet

⁵² 43a.

⁵³ T. nu.: 150; vr. nu.: 47a.

⁵⁴ Erdem, G. 106, s. 280.

Geldügi gibi hâṭıra hep oldı 'ākıbet
 Oldum dehānı fikri ile maḥv 'ākıbet
 Virdüm metā'-ı cān u dili yoḡ bahāsına

VIII.

Ber-düş-ı hāne eyledüm ifnā taḡammülüm
 Bir loḡma ile hırḡadur ancaḡ taḡammülüm
 Bār-ı girān-ı fāniye yoḡdur taḡammülüm
 Çin-i cebīn-i minnete yoḡdur taḡammülüm
 Bahş eyledüm 'atāsını ḡalḡuñ liḡāsına

IX.

Diñle bu pendi añla **Rızā** ḡoş-süḡan budur
 'Āşıḡca toḡru ister iseñ ḡoş-süḡan budur
 Budur ḡulāşa 'ārif iseñ ḡoş-süḡan budur
Tâlib mezāḡum üzre müselleḡ süḡan budur
 Dil-ber odur ki 'āşıḡ ola mübtelāsına

Sonuç

Bu çalışmada, Ali Rızâ'î'ye ait *Tahmîsler Mecmuası*'nda yer alan Bursalı Tâlib'in on dokuz gazeline Ali Rızâ'î tarafından yapılan tahmîsler şekil ve muhteva açısından incelenmiştir. Ali Rızâ'î, 18. yüzyılın sonu 19. yüzyılın başında yaşamış Divan sahibi bir şairdir. Tahmîsler Mecmuası'nda çoğunlukla 17. ve 18. yüzyıllarda yaşamış şairlere ait şiirler yer almaktadır. Mecmuada en fazla tahmîsi yapılan şairler şunlardır: Kânî [102], Nâbî [55], Belîḡ [45], Bâkî [24], Nesîb [22], Beyânî [20], Tâlib [19], Āḡâh [17], Yahyâ [15], 'Atâyî [14], Sabrî [10]'dir. Tâlib'in de bu şairler arasında yer aldığı görülmektedir.

Bursalı Tâlib'in 18. yüzyılda yaşamış olması münasebetiyle Ali Rızâ'î'nin onun şiirlerine tahmîs yazması da kaçınılmaz olmuştur. Ali Rızâ'î'nin Bursalı Tâlib'in gazellerini tahmîs etmesi şiir geleneḡi içinde şairlerin yaşadığı coğrafya, sahip olduḡu meslek ve hikemî üslubun etkisinin bir sonucu olduḡu görülmektedir. Yapılan tahmîs sayısı da bu düşünceyi teyit etmektedir. Ayrıca müderris olmak, "Nâbî ekolü"ne mensup olmak gibi birçok noktada ortak özelliklere sahip olan Ali Rızâ'î ile Bursalı Tâlib köken olarak Diyarbakırlıdır. Ancak her iki şairin şöhretlerini doğdukları şehrin dışındaki bir şehirde kazanmaları ise dikkat çekicidir.

Tahmîsleri yapılan şiirler bend uzunluklarına göre incelendiğinde şiirlerin; 5, 6 ve 9 gibi farklı bend sayılarından oluştuḡu görülmektedir. En fazla kullanılan bend sayısı 5'tir. Buna göre tahmîslerin yaklaşık %79'u 5 bendli olarak yazılmıştır. Diğer tahmîslerin ise 2'şer bend ile %21,05'inin 6 ve 9 bendlerle yazılmış tahmîslerden oluşmaktadır.

Tahmîsler başlıklarına göre incelendiğinde, şiirlerde 6 farklı başlık ile toplamda 19 tahmîs yazılmıştır. Bu başlıkların 3'ünde şairin mahlası ile yazıldıkları tespit edilmiştir. Mahlası ile yazılan başlık sayısı 8'dir. Geride kalan 11 tahmîste ise şairin mahlası bulunmamaktadır. Bu şiirlerin art arda gelen ve "Tahmîs-i velehu..." şeklinde başlayan başlıklardan meydana geldiḡi görülmektedir.

Tahmîslerde; tahmîs-i müzdevic [16 tahmîs: %84,21] ve tardiye [3 tahmîs: %15,78] tarzı kafiye olmak üzere iki çeşit kafiye kullanılmıştır.

Şairin, Tâlib'e yazdığı tahmîslerde konu bütünlüḡü olmamakla birlikte din ve tasavvuf, tevhid, vahdet-i vücûd, aşḡ, hikmet gibi birçok konunun işlendiḡi ve "hakîmâne" üslubun şiirlerinde hâkim olduḡu görülmektedir.

Kaynakça

Atlansoy, K. (1998). *Bursa Şairleri-Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri*. Bursa:

- Asa Yayınevi.
- Direkli, İ. (2022). *Musammat Mecmuaları ve Gencîne-i Eş'âr (Milli Ktp. Yz. A 1641) isimli Musammat Mecmuası (Metin-inceleme)*. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Dokumacı, N. (2023). Tahmîs Mecmuası (Ali Rızâ'î). *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tahmis-mecmuasi-ali-rizayi-tees-1272>. [Erişim tarihi: 09.02.2024].
- Efe, Z. (2022). XVIII. Yüzyılda Derlenmiş Bir Musammat Mecmuası: Mecmû'atü'l-Letâ'if (Milli Kütüphane "06 Mil Yz Cönk 163"). *Turkish Studies - Language*, 17(2), 441-521.
- Erdem, M. (1994). *Bursalı Tâlib ve Divanı Tenkidli Metin ve İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Erdoğan, M. (2002). *Türk Edebiyatında Muhammes*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İnalçık, H. (1992). Bursa. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 6, s. 445-449). İstanbul: TDV Yayınları.
- İpekten, H. (2013). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. Ankara: Dergâh Yayınları.
- İsen, M. (1997). *Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaplan Y. ve Efe, Z. (2021). *Mecmûa'-i Musammat*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Kaplan Y. ve Efe, Z. (2023). XVII. Yüzyılda Derlenmiş Bir Musammat Mecmuası (Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi "Y362") ve MESTAP'a Göre Tasnifi", *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 30, 183-258.
- Köksal, M. F. (2011). Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP), *Eski Türk edebiyatı çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırk Ambarı*, 03 Mayıs 2011, İstanbul: Turkuaz Yayınları, 411-431.
- Özdaş, E. (2022). *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi "H 1073" Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuasının Transkripsiyonlu Metni ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesine (MESTAP) Göre Tasnifi*. Yüksek Lisans Tezi. Osmaniye: Osmaniye Korkut Ata Üniv.
- Öztürk, E. (2019). *İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi ŞR_000076 Numaralı Şiir Mecmuası (İnceleme-metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniv.
- Tuğluk, İ. H. (2023). Divan (Rızâ). *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/riza-yenisehirfenari-ali-rizaullah>, [Erişim tarihi: 03.12.2023].
- Tuğluk, İ. H. ve Dokumacı, N. (2023). Ali Rızâ'î'nin Tahmîsler Mecmuası. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 245-273.
- Yazar, S. (2013). XVI. Yüzyılda Derlenmiş Bir Musammat Mecmûası. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 8(1), 601-650.